İsa Mesih Kadınları da Kurtaracak mı?
-Hıristiyanlıkta Kadın Sorununa Genel Bir Bakış-

Cengiz BATUK*

Abstract

Are Women Redeemed by Jesus Christ? - An Overview the Problem of Woman In Christianity *- The purpose of this article is to discuss the issue of the position and salvation of woman in Christianity. Throughout the history of Christianity, women have always been of secondary importance. According to Christian beliefs, woman was created from a rib of man and for exclusives need of the man. In a sense, women are seen as slaves of men. In fact, according to St. Paul: "man is the image and glory of God; but woman is the glory of man" (1 Corinths 11:7). Salvation of woman, is expressed commitment to man and her individual identity is considered unimportant. Firstly woman's perception of St. Paul and then perceptions of Augustine, Tertullian, Aquinas, Luther and Calvin, important headstones of Christian history, have been discussed in this article. In addition, the question "Are women redeemed by Christ?" has been asked and has been looked for an answer for this question throughout the history of Christianity.*

Key Word: *Redemption, Women, Christianity, Feminist Theology, Christa.*

> *"...erkek Tanrı'nın benzeyişinde olup Tanrı'nın yüceliğini yansıtır. Kadın ise erkeğin yüceliğini yansıtır."*
>
> 1 Korintliler 11:7

"Mesih kadınları da kurtaracak mı?" sorusu Hıristiyan tarihi boyunca bazen gizli bazen açıktan sorulan bir soru olarak kalmıştır. Günümüzde özellikle feminist teologlar bu soruyu/sorunu daha bir cesaretle sormaktadırlar. Tanrı, cinsiyet ya da ırk ayrımı yapar mı? Tanrı, kimlerin iyi ya da kimlerin kötü olduğuna, kimlerin cennetlik ya da kimlerin cehennemlik olduğuna cinsel organlarına bakarak mı karar verir? İlk

* ***Yrd. Doç. Dr.,*** Rize Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

bakışta İsa'nın kadınları da kurtarıp kurtarmayacağı sorusu saçma bir soru gibi gözükmektedir. Ancak bütün bir Hıristiyan tarihi göz önünde bulundurulunca bu sorunun son derece anlamlı olduğu ortaya çıkmaktadır. Öyle ki bugün kadın ve erkek Hıristiyanların eşitliğini savunan organizasyonlar (Christians for Biblical Equality)[1] olduğu gibi hâlâ kadının Havva'nın günahından dolayı sorumlu olduğunu düşünüp hatta bunu cinsel istismar için bir araç olarak kullanan Hıristiyanlık kökenli hareketler vardır.[2]

Pavlus'un Kadın Anlayışı

Pavlus, bir taraftan "Vaftizde Mesih'le birleşenlerinizin hepsi Mesih'i giyindi. Artık ne Yahudi ne Grek, ne köle ne özgür, ne erkek ne dişi ayrımı vardır. Hepiniz Mesih İsa'da birsiniz."[3] deyip kurtuluş açısından kadın ve erkeğin eşitliğini ortaya koyarken diğer taraftan günah konusunda sorumluluğu kadına yükleyerek kadını arka plana itmektedir: "Kadın sükûnet ve tam bir uysallık içinde öğrensin. Kadının ders verip erkeğe

---

1 "Christians for Biblical Equality" (http://www.cbeinternational.org/new/index.shtml) adlı organizasyon kadın ve erkeklerin eşitliği düşüncesini yerleştirmek amacıyla bir web sayfası aracılığıyla faaliyet göstermektedir. Kadın ve erkeklerin Tanrı tarafından eşit olarak yaratıldığı, Kitabı Mukaddes'in de bunu vazettiğini öne süren organizasyona göre erkek ve kadın ortak olarak Tanrı'nın suretinde yaratılmıştır. Tanrı'nın suretinde yaratılan sadece erkekler değildirler. Dolayısıyla sorumlulukları da eşittir. Bk. Alan G. Padgett, "What is Biblical Equality?" *Priscilla Papers*, Summer 2002, c.16, sayı:3, ss.22-25; http://www.cbeinternational.org/new/pdf_files/free_ articles/PPWhatIsBiblical.pdf (25.06.2008).
Diğer bir örnek organizasyonda "Kadınların Eşitliği için Katolik Ağ (Catholic Network for Women's Equality)"dır. Bk. http://www.cnwe.org/ (25.06.2008).

2 Örneğin, ikinci kez gelen İsa Mesih olduğunu iddia eden *Jung Myung Seok* (1945-) tarafından 1980'lerde kurulan (Providence Church) hareketi bu tarz hareketlerin en önemli örneğini oluşturur. *Jesus Morning Star* (JMS), *Christian Gospel Mission* (CGM), gibi isimleri de kullanan hareketin lideri Seok, 70'lerde Moon Kilisesinin bir üyesi iken 80'de kendisinin Mesih olduğunu iddia ederek ayrılır. Asli Günah'ın nedenini "Havva'nın Şeytanla girdiği cinsel ilişki olarak" açıklar. Ona göre bu suçtan temizlenebilmek için kadınların Kurtarıcı'yla ilişkiye girmesi gerekmektedir. Kült üyelerinin dünyanın çeşitli yerlerinden uzun boylu, güzel ve genç kadınları seçip hediye olarak Kurtarıcıya gönderdiği ve onunda bu kız/kadınlara tecavüz ettiği ifade edilmektedir. Nitekim tecavüz, cinsel istismar, nitelikli dolandırıcılık ve zimmete para geçirmek suçlarından Mayıs 2007'de Çin'de tutuklanır. Ocak 2008'de Güney Kore'de de iki kült üyesi kadınla dinsel arınma ritüeli esnasında zorla ilişkiye girmekten suçlu bulunur. Yine Nisan 2006'da Çin'e kaçırılırken havaalanında polise sığınan 4 kadın, yaptıkları açıklamada arınma ritüelleri (bir tür toplu seks ritüelleri) esnasında 50'den fazla kadının bulunduğunu ve kendilerine işkence edilerek tecavüz edildiğini söylemişlerdir. Bk. http://www.providencetrial.com/ ; http://www.freedomofmind.com/resource center/groups/g/global_association/; http://www.providencecult.com/ (25.06.2008).

3 Galatyalılar 3:27-28.

egemen olmasına izin vermiyorum; kadın sükûnet içinde dinlesin. Çünkü önce Âdem, sonra Havva yaratıldı; aldanan da Âdem değildi, kadın aldanıp suç işledi. Ama kadın sağduyu ile iman, sevgi ve kutsallıkta yaşarsa, çocuğun doğmasıyla kurtulacaktır."[4]

İnsanın aldanmışlığının sorumluluğunu Havva'ya/kadına yükleyen Pavlus, hayat içerisinde kadına ikincil bir rol yükler. Ona göre kadın daima ikincil konumda ve erkeğin gerisindedir. Her ne kadar yukarıda belirttiğimiz ifadesinde Mesih karşısında cinsiyetin bir anlamı olmadığını söylese de Tanrı, Mesih insan ilişkisini açıklarken bir hiyerarşiden söz eder. Buna göre her erkeğin başı, bir anlamda üstü Mesih ve Mesihin üstü Tanrı iken, kadının başı ya da ondan sorumlu olan üstü erkektir: "Ama şunu da bilmenizi isterim: her erkeğin başı Mesih, kadının başı erkek ve Mesih'in başı Tanrı'dır."[5] Bu bir anlamda kadının Mesih ve Tanrıyla olan ilişkisinin erkek üzerinden gerçekleşeceğini ifade etmez mi? Ayrıca kilise hiyerarşisine bakıldığında kadınlara hiyerarşik düzen içerisinde yer verilmemesi bunun bir göstergesi olabilir mi?

Yine Pavlus kadın ve erkeğin örtünmesi konusunda özellikle dua esnasında kadınların başlarını örtmeleri gerektiği erkeklerinse tam tersine başlarının açık olması gerektiğini ifade ederken çarpıcı değerlendirmelerde bulunur. Kadının başı açık dua etmesi onu alçaltırken erkeğin başını kapatarak dua etmesi onu alçaltır. Bundan hareketle Pavlus, başını örtmek istemeyen kadınlara saçlarını traş ettirme alternatifini sunar. Bütün bunlara sunduğu gerekçe ise erkeğin Tanrı'nın suretinde yaratılmış olmasıdır. Erkek Tanrı'nın suretinde olduğu için başı açık olmalıdır. Çünkü o Tanrı'nın yüceliğini yansıtmaktadır. Pavlus, burada Tekvin 1:27'ye atıf yapmaktadır: "Ve Tanrı, insanı kendi suretinde yarattı." Ancak Tekvin'deki iki yaratılış öyküsünden birisi olan bu öyküde Tanrı insanı hem kendi suretinde hem de erkek ve dişi olarak yarattığından, onları mübarek kıldığından ve yeryüzünde çoğalmalarını istediğinden söz eder. Pavlus ise ifadenin ikinci kısmıyla ilgilenmez. İnsan Tanrının suretinde yaratılmıştır ve ilk yaratılan ikinci öyküde anlatıldığı gibi Âdem'dir. Dolayısıyla Tanrı'nın suretinde olan da odur. Havva, gene ikinci öyküde anlatıldığı üzere Âdem'in kaburgasından yaratılmıştır ve ancak Âdem'in bir benzeridir.[6] Doğrudan Tanrı'nın benzeri değildir. Kadının bu ikincil konumuna güçlü ve tanrısal

4 1 Timoteyus 2:11-15.
5 1 Korintliler 11:3, krş. Efesliler 5:23.
6 Tekvin 2:7, 21-23.

bir vurgu yaptıktan sonra belki kadının tamamen aşağılanmasının önünü kapatmak için Pavlus, bir gerçeğinde altını çizer. Tavuk mu yumurtadan yumurta mı tavuktan tekerlemesine benzer bir tarzda kadının erkekten yaratıldığını ancak sonraki süreçte de her erkeğin bir kadından doğduğunu ifade eder.[7] Bazı Pavlus araştırmacılarına göre Pavlus, burada öncelikle yaratılış sıralamasına işaret etmektedir. Buna göre de kadın erkekten sonra yaratılmıştır. İkinci olarak da Ortadoğu toplumlarında kadının sosyal statüsü konusundaki algıyı ifade etmektedir. Buna göre aile içinde reis erkektir ve kadınlardan erkekleri sorumludur. Bu araştırmacılara göre Pavlus'un bütün bu vurguları sonrasında merkeze İsa Mesih'i alması ve herkesin onda bir olduğunu ifade etmesi farklılıkları ortadan kaldırmaya matuftur.[8] Ancak yine de neden kadını bu kadar gerilere ittiği sorunu ortada durmaktadır.

Kadın ve erkeğin birbirine zorunlu olarak bağlı olduğunu bunun onların doğaları gereği olduğuna –tıpkı Tekvin 2:24'deki gibi- işaret eden Pavlus, yine de asli görüşünden vazgeçmez. Ona göre kadının topluluk içinde konuşması bile hoş değildir. En iyi kadın susmasını bilen kadındır. Kadın, şayet öğrenmek istediği bir şeyler olduğu için konuşma ihtiyacı duyuyorsa bu durumda sorularını doğrudan kocasına ama evde baş başa oldukları bir zamanda yöneltmeli ve ne öğrenecekse ondan öğrenmelidir. Kadının öğretmeni kocasıdır: "Kadınlar, kutsalların bütün topluluklarında olduğu gibi, toplantılarınızda sessiz kalsın. Konuşmalarına izin yoktur. Kutsal Yasa'nın da belirttiği gibi, uysal olsunlar. Öğrenmek istedikleri bir şey varsa, evde kendi kocalarına sorsunlar. Çünkü kadının toplantı sırasında konuşması ayıptır."[9] bu aynı zamanda şunu göstermektedir ki Pavlus'a göre her erkek her kadından daha bilgili ve daha yetkindir. Bu da bir anlamda dolaylı olarak kadından âlim olmayacağı ya da kadının böyle bir çaba içine girmemesi gerektiğine işaret eder. Bu anlayışın izlerini günümüz kilisesinde bile görmek mümkün.

Kilise içinde ve Mesih'te kesin olarak kadın erkek ayrılığının olmadığını iddia eden araştırmacılar genel olarak kadının kilise içerisindeki konumunu açıklamak için dört hususu öne çıkarırlar: i) ilk olarak kadınlar, (Mesih'in)

---

7 Pavlus'un erkek, kadın ve başörtüsü konusundaki ifadeleri için bk. 1 Korintliler 11:2-16.

8 Craig S. Keener, "Man and Woman", *Dictionary of Paul and His Letters,* Gerald F. Hawthorne – Ralph P.Martin (eds.), Inter Vasity Press, Illinois & Leicester, 1993, s.586; Francis Watson, *Agape, Eros, Gender: Towards a Pauline Sexual Ethic,* Cambridge University Press, Cambrdige 2003, ss.1-5.

9 1 Korintliler 14:34-35.

dirilişinin ilk şahitleri ve ilk haber verenleridir. ii) kadınlar tıpkı erkekler gibi tam olarak Kutsal Ruhun etkisi/kontrolü altındadırlar. iii) Kitabı Mukaddes birçok kadın portresini, Tanrı'nın halkına liderlik etmeleri ve otoriteleriyle ön plana çıkarır. iv) ve Pavlus, Galatyalılar 3:28'de kadın ve erkeklerin Mesih'te eşit olduklarını deklare eder.[10]

Pavlus'un kadın konusundaki yaklaşımının olumlu ve olumsuz yönleriyle birlikte kendi döneminin kadın algısını yansıttığını düşünenlerden birisi olan C. S. Keener'e göre Pavlus'un yaklaşımını doğru şekilde anlamak için onun içinde yaşadığı kültürün yani hem Roma hem de Yahudi kültürünün kadın algısına bakmak gerekmektedir.[11] Keener'e göre Pavlus'un mektupları özel durumlara binaen kendisine sorulan sorulara verilen cevaplardan oluştuğu ve sistematik olmadığı için kadın konusundaki ifadelerde spesifik durumlara binaen söylenmiş sözlerdir. Bu yüzden ilk mektuplarında kadın konusu yer almazken 1 Korintliler 7'de evlilik, cinsellik ve kadın konusu önemli bir yer tutar. Burada Pavlus, takipçilerine evlenmeyi tavsiye etmekle birlikte cinsel ahlaksızlık nedeniyle "her erkeğin bir karısının her kadının da bir kocasının olmasının iyi olacağını" ifade eder. Şehvetin esiri olmaktansa evlenmenin iyi bir davranış olduğunu ama yine de kendisini kontrol edebilenlerin yani nefislerine hâkim olabilenlerin evlenmemelerini tavsiye eder. Evli olanların ise boşanmalarının gereksizliğine işaret eder. Kurulmuş olan müessese devam etmelidir. Bu pasajlarda Pavlus gerçekten de Keener'in de işaret ettiği gibi kadın ve erkeği haz, şehvet ve evlilik konusunda eşit taraflar olarak görür. Kadını Yunan kültüründe olduğu gibi erkeğin şehvetini dindirmenin bir aracı olarak ifade etmekten uzak durur: "erkek karısına, kadında kocasına hakkını versin. Kadının bedeni kendisine değil kocasına aittir. Aynı şekilde erkeğin bedeni kendisine değil karısına aittir."[12]

Evlilik konusunda ise Pavlus, evli bir kadının kocasının memnuniyetini düşünmeye başlayacağını ve böylelikle Tanrıyı ihmal edeceğini düşünür. Ona göre evli olmayan bir kız, Rabb için kaygı duyar. Bu nedenle de kadın konusunda en yüce, en iyi kadın tipi olarak bakir olan ve cinsel arzulardan alabildiğine uzak durmayı başaranı önerir. Yalnız burada şunu da söylemeliyiz ki bazı feminist teologların iddia ettiği gibi Pavlus, sadece "en iyi kadın bakir kadındır" demiyor. Aynı şeyi erkekler için de söylüyor.

---

10 Richard W. Hove, *Equality in Chirsit? Galatians 3:28 and the Gender Dispute,* Crossway Books, Illinois, 1999, s.17.

11 Keener, "Man and Woman", ss.583-584.

12 1 Korintliler 7:3-4.

Evlenmeyen ve cinsel arzulardan uzak durabilen erkek de üstün erkektir. Bu noktada kadın ya da erkek olmaktan çok Tanrıya bağlanma konusunda insanların önünde bulunan dünyevi bir engel olarak gördüğü evlilik müessesini eleştiriyor. Ancak ne Yahudi hukukunda olduğu gibi evliliği zorunlu bir dini yükümlülük olarak öneriyor ne de mutlak uzak durulması gereken bir şey olarak ifade ediyor. O daha dengeli bir tutum izleyerek hangi yolu tercih etme konusunda kişilerin kendilerinin karar vermesinin daha iyi olacağını söylüyor. Sadece kendi tercihini "kızını evlendiren iyi eder, evlendirmeyen ise daha iyi eder." ifadesinde olduğu gibi evlenmeme yönünde ortaya koyuyor. Pavlus, toplumun kültürel yapısı bağlamında kadınların eşlerine itaat etmelerini bir zorunluluk olarak öngörürken genç kızların evlendirilmelerinde de karar mercii olarak babalarını gösterir. Kızların babası durum değerlendirmesi yaparak evliliğe karar verir. Ancak Pavlus nedense dul kadınlar konusunda daha özgür davranır ve dul kadınların tekrar evlenip evlenmeme konusunda kendilerine karar vermekte özgür olduğunu söyler.[13]

Yukarıda ifade ettiğimiz şekilde "Kadının bedeni kendisine değil, kocasına aittir. Aynı şekilde, erkeğin bedeni kendine değil, karısına aittir."[14] derken kadın ve erkeğe eşit pozisyonlar öneriyor gibi görünen Pavlus, aynı mektubunda birkaç pasaj sonra "erkek kadın için değil, kadın erkek için yaratıldı."[15] diyerek kadını ikincil konumuna geri gönderir. Bu ise onun eşitlik algısının cinsellikle ilgili olduğunu gösterir. Zaten gerekçe olarak da cinsel ahlaksızlığın yaygınlığını gösterir. Kadın kocasına, erkek de karısına karşı (cinsel) sorumluluğunu tam olarak yerine getirirse ahlaksızlık ortadan kalkacaktır.[16]

Keener, Pavlus'un kadının başını örtmesi konusundaki yaklaşımının da büyük oranda Ortadoğu kültürüne dayandığını düşünmektedir. Zira ona göre Ortadoğu dünyasında kadının saçları erkek şehvetinin en önemli objesi olarak görülmektedir. Bu yüzden de bir kadının saçlarının açık olması onun erkek aradığının işareti olarak görülür. Evli bir kadının başının açık olması kocasına sadakatsizliğinin bir işareti olarak görülür. Keener, antik Ortadoğu toplumlarında evli kadınların aksine bekâr kızların ve fahişelerin başlarını örtmediklerini çünkü onların zaten kendilerine eş/erkek

13 1 Korintliler 7:32-40.
14 1 Korintliler 7:4.
15 1 Korintliler 11:9.
16 Bk. 1 Korintliler 7:2-3.

aradıklarını belirtir.[17] Benzer bir yaklaşımı sergileyen William Klassen, Pavlus'un sözlerinin bugünkü algılar ve beklentiler doğrultusunda anlaşılmasının yanlışlığına işaret ederek onun içinde bulunduğu Roma ve Yahudi toplumlarının kadın algısı hakkında bilgiler verir. Klassen'e göre Pavlus, kadın olarak doğmadığına şükreden iki farklı toplumun içinde büyümüştür. Aktarımda bulunduğu Sokrat'a ait olduğu iddia edilen bir Tales öyküsünde "öncelikle hayvan olarak değil insan olarak doğduğum için; ikinci olarak kadın değil erkek olarak doğduğum için; son olarak da Barbar olarak değil Yunanlı olarak doğduğum için kendimi talihli addediyorum." ifadesi yer alır. Yunanlı erkekler kadın olmamayı talihlilik olarak algılarken Yahudilerin de kadın olarak doğmadıkları için Tanrıya şükran duasında bulunduklarını aktarmaktadır.[18]

Keener'in aksine Pamela Eisenbaum, Pavlus'un bugün bazı yorumcular tarafından iddia edildiği gibi tam bir eşitliği savunmadığı hatta erkek ve kadın, Yahudi ve Gentile arasında varolan doğuştan ya da kültürel farklılıkları onaylamak için o cümleleri sarfettiğini iddia eder. Eisenbaum'a göre Pavlus'un kadının örtüsü konusundaki ısrarlı vurgusu, doğuştan gelen, Tanrı tarafından bahşedilen bir farklılığın üstünün örtülmediği ve görmezden gelinmediğini göstermektedir. Bu yüzden de farklılık kadının başını örtmesi ve saç uzatmasıyla, erkeğinse saçını uzatmaması ve kapatmamasıyla pekiştirilmektedir. Eisenbaum'a göre Pavlus'un bunu söylerken esas amacı aslında Tanrı'nın koyduğu düzene tam olarak itaattir. Zira bu farklılığı Tanrı istemiş ve Tanrı zorunlu bir düzen olarak bunu vazetmiştir. Bunu değiştirmeye çalışmak Tanrı'nın düzenine karşı çıkmak olacağı için günahtır.[19] Dolayısıyla Pavlus, sadece antik Ortadoğu toplumlarında varolan bir durumu tespit etmiyor, bu durumun tanrısal bir gereklilik olarak devamını öngörüyor. Eisanbaum, Galatyalılar 3:28'deki Mesihte kadın erkek, köle efendi ve Yahudi Gentile ayrımının olmadığı şeklindeki ifadelerin Pavlus'un kurmaya çalıştığı yeni aile modelinin ifade etmek için söylendiğini düşünür. Pavlus, konuyu bir "cemaat" ya da "toplum" bağlamında ele almak yerine "aile" bağlamında ele alır. Kendisini de Eisanbaum'un ifadesine göre bir "Baba" olarak görür. Burada "Ne Yahudi Ne Grek ayrımı yoktur..." ifadesiyle kastettiği farklılığın olmadığı ya da

17 Keener, "Man and Woman", s.585.

18 William Klassen, "Musonius Rufus, Jesus and Paul: Three First-Century Feminists", *From Jesus to Paul,* P. Richardson – J.C.Hurd (eds.), Wilfrid Laurier University Press, Ontario, Canada, 1984, ss.200-202.

19 Pamela Eisenbaum, "Is Paul the Father of Misogyny and Antisemitism?" *Cross Currents,* Winter 2000-2001, c.50, sayı:4, http://www.crosscurrents.org/eisenbaum.htm [27.08.2008].

ortadan kalkması gerektiği değil aile kurumu için farklılığın olması gerektiğidir. Nitekim Pavlus'un zaman zaman göndermeler yaptığı Tekvin ikinci yaratılış öyküsüne göre kadın, erkekten yaratılmıştır ya da diğer bir ifadeyle "adam"ın bir parçası alınmış ve ondan kadın oluşturulmuştur. Bu birbirlerini tamamlamaları için bir zorunluluğa işaret etmektedir ki yukarıda aktardığımız Pavlus'un kadın ve erkeğin birbirlerine karşı sorumlulukları konusunda söylediği ifadeleri bu bağlamda düşünülmelidir. Erkek ve dişi, bir aile için zorunludur. Aile aynı cins bireylerden oluşmaz. Bu yüzden aile kendi içinde doğuştan ve sonradan kazanılan farklılıkları olan bireyleri barındırma özelliğine sahiptir. Nasıl dişi ve erkek aynı çatı altında zorunlu olarak birbirlerine bağlanmak durumundaysalar Yahudi ve Greklerden Mesihi ya da Eisenbaum'un ifadesiyle İbrahimi aile çatısı altında bir arada olmak durumundadırlar. Bu Grek'in Yahudiyle eşit olduğu ya da Pavlus'un böyle bir şeyi kabul ettiği anlamına gelmez.[20]

Pavlus'un kadını aşağı bir konumda görmediğini düşünen Alan G. Padgett'e göre Tekvin 1:26-28'de ifade edildiği gibi insanlar (dişi ve erkek) Tanrı'nın suretinde yaratılmışlardır. Ancak Pavlus, Tekvin'deki bu öyküye değil ikinci öyküye Havva'nın Âdem'in kaburgasından yaratıldığını anlatan öyküye atıfta bulunarak kadının erkeğin suretinde erkeğinse Tanrının suretinde yaratıldığını söylüyor. Pavlus'un kadınların kocalarına tam itaati öngören ve erkeğin kadının başı olduğunu söyleyen ifadelerini erkeğin kadınına daha fazla değer vermesi, onu kendisi gibi sevmesi, koruması gerektiğinin ifade edildiği bir pasaja olarak anlayan Padgett'e göre buradaki "baş" olma kadın üzerinde hakim olmayı değil onu sevmeyi ve onun için daha fazla fedakarlık yapmalarını öngörmektedir. Onun Pavlus'un farklılıkları değil eşitliği öne çıkardığını ve kadının gerek evinde gerekse kilisede erkeğin önderliğine ihtiyaç duymaksızın varolabileceğini ifade etmesine karşın[21] Ruether'e göre Augustin ve Thomas Aquinas'ın teolojisinde kadın Tanrı'nın suretinde yaratılmamıştır. Erkeklik ve ruhsallık eşittir. Bu yüzden de kadınlar Tanrı'nın imajında olmadıkları gibi Mesih'i de temsil edemezler. Çünkü onlara göre Tanrı ve Mesih erkektir ve erkeklik rasyonelliği, ruhsallığı ve ilahiliği ifade eder. Bu yüzden de Kilise içerisinde kadının Tanrı'nın imajını kazanabilmesini cinsellik içermeyen bir formda (sex-neutered) kendini Mesih'te restore etmesi şartına bağlanmıştır.[22]

---

20 Eisenbaum, "Is Paul the Father of Misogyny and Antisemitism?".

21 Padgett, "What is Biblical Equality?" ss.23-24.

22 Rosemary Radford Ruether, *Women and Redemption, A Theological History*, Fortress Press, Minneapolis, 1998, ss.4-5.

Yukarıda görüldüğü üzere Pavlus'un bizzat kendisine ait olan hem kadını erkekle eşit gören onu bir insan olarak değerlendiren ifadeleri olduğu gibi tam tersine, kadının Tanrı'nın suretinden uzak olarak yaratıldığını, kesin olarak erkeğe itaat etmesi gerektiğini, hatta öğrenme amaçlı olarak bile cemaat içerisinde soru sormamasını zira kadının hocasının kocası olması gerektiği şeklinde kadının yaratılış itibariyle kötü olduğu düşüncesine zemin hazırlayan görüşleri vardır. Her ne kadar yukarıda örneklerini de verdiğimiz günümüzdeki bazı teolog ve araştırmacılar Pavlus'un kadın konusundaki olumlu görüşlerini bugünün algıları doğrultusunda yorumlayarak onun ilk dönem feministlerinden birisi olduğunu[23] iddia edecek kadar ileri gitseler de Hıristiyan tarihi boyunca onun görüşlerinin farklı algılandığı ve uygulandığı da ortadadır. İlk dönem kilise babalarından Augustin'e göre erkek kadından daha üstün bir konumda yaratılmıştır. Ancak erkek sonradan kendi iradesinin orijinalliğini bozmuştur. Lakin erkeği bu duruma düşüren, yani iradesi vasıtasıyla kötülüğe kapı aralamasına neden olansa bir "kadın"dır. Augustin'e göre erkeği günaha sürükleyen kadındır.[24]

Tertullian ve Montanist Kadınlar (Priscilla ve Maximilla)

Günümüzdeki pek çok muhalif Hıristiyan düşünüre ve feminist teologlara göre Hıristiyan dünyasındaki kadına olumsuz bakışın asıl sorumlusu kadın konusunda çelişkili ifadeler kullanan Pavlus değil Augustin'dir.[25] Ancak Augustin'den önce benzer hatta daha katı düşünceleri bazı kilise babalarının da savunduğuna şahit olmaktayız. Örneğin Tertullian'a göre yeryüzündeki bu hayatın yani düşüşün sorumlusu kadın/Havva'dır. Her kadınsa ona göre birer Havva'dır. Tanrı'nın Havva'ya söylediği suç nedeniyle daha fazla acı çekerek yaşayacağı ifadesi (Tekvin 3:16) bugünkü kadınlar için de aynen geçerlidir. Ona göre her kadın Havva'nın suçunun sorumluluğunu taşır ve cezasını çeker. Çünkü "kadınlar

---

23 Klassen, "Musonius Rufus, Jesus and Paul: Three First-Century Feminists", ss.200-204.

24 Augustine, *The City of God,* xiii:14, *The Works of Aurelius Augustine, City of God,* Marcus Dods (ed.), vol. 1, T & T Clark, Edinburg, 1913, ss.534-535.

25 Riane Eisler, *Sacred Pleasure, Sex, Myth, and Politics of Body,* Harper SanFrancisco, New York, 1996, ss.22-23; Anne Baring – Jules Cashford, *The Myth of the Goddess: Evolution of an Image,* Penguin Books, 1991, ss.515-520; Ruether, *Women and Redemption,* ss.4-5; E. Ann Matter "Women", *Augustine Through the Ages,* Allan D. Fitzgerald (ed.), William B. Eerdmans Publishing Company, Cambridge, 1999, ss.887-888.

şeytanın kapısıdırlar." "Siz Tanrının yasağını çiğneyenlersiniz." diyerek Havva'yla sonradan gelen kadınlar arasında bir fark görmediğine işaret eder. "Sizler şeytanın saldırısına yiğitçe karşı koymak yerine hemen ona kandınız ve Tanrı'nın imajını kolayca yok ettiniz. Sizin arzunuz, tutkunuz yüzünde İnsan Oğlu (Mesih) bile ölmek durumunda kaldı. Ve buna rağmen sizler üstünüzü başınızı düzeltmekle, elbiselerinizle meşgul değil misiniz?" şeklinde devam edip giden ifadelerinde Tertullian, bütün kadınları bir anlamda kötülüğün kapısı olarak nitelendirir ve onları bunca olana, insanoğlunun çektiği onca acıya rağmen hala sorumluluğunu idrak edememekle suçlar.[26]

Tertullian, kadınların şeytanın kapısı olması konusundaki görüşlerini "düşmüş meleklerin"[27] onlara ilgi duyması ve kadınların da karşılık vermesiyle de ilişkilendirir. İnsan kızlarına ilgi duyan meleklerdir ancak onlara kanan yine bu kızlardır. Düşen melekler de aşık oldukları insan kızlarına süslenmeyi, mücevherleri ve en önemlisi metalurji ilmini öğretmişler ve yaptıklarıyla kızları kandırmayı başarmışlardır. Kızlarda bu gayri meşru sevgililerini adeta birer koca olarak kabul etmişlerdir.[28]

Tertullian'ın bu düşüncelerine rağmen onun iki kadının ön planda olduğu *Montanizm* hareketine katıldığını görüyoruz. Anadolu'daki Montanizm hareketinin en öndeki üç lideri ya da diğer bir ifadeyle hareketin liderinin en yakınındakilerin her ikisi de kadındır. *Priscilla* ve *Maximilla* isimli bu kadınlar Mesih tarafından gönderilen Paraklit'i kabul etme konusunda kadınlarla erkeklerin bir farkı olmadığına inanıyorlardı. Nitekim Maximilla, sözlerinin kendi sözleri değil Mesih'in sözleri olduğunu söyler. Yine Priscilla'nın son dönemlerdeki "kadın İsa" tiplemelerini hiç de aratmayan bir tasvirde bulunduğunu görüyoruz: "İsa bana, uzun bir elbise giymiş bir kadın görünümünde geldi ve bu yerin (Pepuza [Montanistlerin kutsal şehri]) kutsal olduğunu ayrıca Göksel Kudüs'ün de buraya ineceğini bildirdi." Priscilla aktardığı bu vizyonla İsa'yı kadın formuna sokarak ilişkide olduğunu açıklaması son derece manidardır. Ona vahiy getiren erkek İsa değil dişil İsa'dır. Yine Maximilla da kendisinin sahte peygamber olduğu şeklindeki saldırılara cevap verirken kendisinin "Söz, Ruh ve Güç" olduğunu iddia eder.[29]

---

26 Tertullian, "On the Apparel of Women", I:1, *A Select Library Nicene and Post–Nicene Fathers of the Christian Church*, Philip Schaff (ed.), American Edition, Buffalo, 1886, c.4, s.14.

27 İnsan kızlarıyla Tanrı Oğullarının (meleklerin) ilişkileri, onlardan türeyen Nefilim adlı neslin icraatları hakkında bkz. Tekvin 6:1-5.

28 Tertullian, "On the Apparel of Women", I:2, c.4, ss.14-15.

29 Ruether, *Women and Redemption*, ss.52-53.

İlk bakışta Tertullian'ın düşünceleriyle mensubu olduğu hareketin düşünceleri çelişkiliymiş iması doğurmakla birlikte son derece uyumlu olduğu görülür. Tertullian kadınları İblis'in giriş kapısı olarak nitelendirirken kadın kurtuluşu için bekâreti öne çıkarır. Tertullian'a göre cinsellik ve ibadet bir arada bulunamazlar. Cinsel ilişkiden tam olarak uzak durmak ibadetin ön şartıdır. Bu noktada Pavlus'la paralel düşünen Tetullian, bekârlara evlenmemeyi, evlenmiş olanlara tek eşli olarak kalmalarını, boşanmışlara da bir daha evlenmemelerini tavsiye eder. Bu bağlamda Montanizm içerisinde ön planda olan her iki kadın elçi de "bakire" kalma şartını yerine getirmişlerdir. Ayrıca bu kadınların erkeğin aile ve kilise içerisindeki birincil konumlarına dair bir çıkışları olmadığı da bilinmektedir.[30] Bekâret ve iffete son derece önem verdiği anlaşılan Tertullian, kadının ikincil konumuyla da irtibatlandırarak yaptığı değerlendirmede kadınların neden örtünmesi gerektiğini açıklarken, anne isen oğlunun hatırına, kız kardeş isen erkek kardeşinin hatırına ve kız isen babanın hatırına örtünmelisin der. Ona göre bakire bir kız, iffetin zırhını üzerine geçirmelidir, örtü onun iffetini korumasını sağlayan önemli bir zırhtır. Tertullian, genç kızlara bir gelin olarak kendini yalancı çıkarmama hususunda gereken hassasiyeti göstermelisin çünkü sen Mesih'in gelinisin, der.[31]

Kadının Kurtuluşu Konusunda Bir Model Olarak Thecla

Hıristiyan tarihinin/geleneğinin önemli azizelerinden birisi kabul edilen *Thecla* kadının kilisedeki konumu konusunda ciddi tartışmalara zemin oluşturmuştur. Tertullian, Pavlus'un önerisinin aksine olarak kadının eğitimi ve vaftizi konusunda bir örnek olarak Thecla adlı kadının örnek olarak kullanmasından rahatsızlık duyar. Ona göre Thecla'nın öyküsü (Acts of Paul and Thecla) Asyalı bir din adamının kendi kurgusuyla harmanladığı bir öyküdür. Nitekim öykünün yazarı olan rahip bunu itiraf ettiğinde görevinden azledilmiştir. Tertullian, bu öykünün referans gösterilerek kadının eğitim alması gerektiği düşüncesine karşı çıkar. Öyküdeki kadın Thecla, kendi zoruyla eğitim hakkını elde eder ve aynı zamanda -her ne kadar öyküde mucizevî bir boyut eklense de- kendi kendisini vaftiz eder. Tertullian, Pavlus'un kadınların sessizce oturmalarını, uysal olmalarını ve öğreneceklerini kocalarından öğrenmelerini tavsiye eden sözlerini de

30 Ruether, *Women and Redemption,* s.59.
31 Tertullian, "On the Veiling of Virgins", 16, *age,* c.4, ss.36-37.

hatırlatır.[32] Tertullian'ın bu tutumuna karşın Origen, öyküden sade bir onaylamayla söz eder. Eusebius'un ise tutumu çok net değildir. Bir anlamda sessiz kalmayı tercih etmiştir. Öykünün yazılı metni olan "Acts of Paul and Thecla" genel itibariyle apokrif kabul edilmiştir ve metnin öne çıkan temasında Yeni Ahittekinden farklı bir Pavlus portresi çizilir. Dünyanın kurtuluşu için İsa'nın ölümü/çarmıhı ve dirilişini anlatan Pavlus'un yerini iffetli yaşamı seçenlerin kurtulacaklarını söyleyen ve cinsellikten uzak durmayı anlatan bir Pavlus almıştır.[33]

Öykü Pavlus'un Iconia'ya (Konya) gitmesiyle başlar. Orada yaptığı konuşmalardan Thecla adlı bir kız etkilenir. Üç gün süresince evinin penceresinden ayrılmadan onu dinler. Sonrasında gelişen olaylar ise Pavlus'u zor durumda bırakır ve bazı araştırmacılara göre 1 Timoteyus'daki evliğe dair olumlu ifadeler Pavlus'un ortamı yumuşatma çabası için söylenmiş sözlerdir. Zira öyküde anlatılanlara göre Konya'ya geldiği ilk andan beri Pavlus'u dinleyen 17 yaşındaki nişanlı Thecla, Hıristiyan olmaya ve asla evlenmemeye karar verir. Evlilik karşıtı tavır yöneticileri de rahatsız eder ve ateşe atılarak ölüme mahkûm edilir. Öyküye göre mucizevî bir şekilde ateşin içinden yanmadan çıkar. Sonrasında Pavlus'un peşinden gitmek ister ve Pavlus tereddüt gösterir. Ama Thecla saçlarını keser, erkek elbiseleri giyer ve onu takip eder. Suriye'de bir başkası ona âşık olur. Evlilik talebinin reddi burada da hoş karşılanmaz ve Thecla, arenada vahşi hayvanların önüne atılarak ölüme mahkûm edilir. Cezasının infazı için arenaya getirilen Thecla orda durmakta olan bir su kabı içine atlayarak kendi kendisini vaftiz eder. Vaftizini gerçekleştiren Thecla arenada çırılçıplaktır ancak etrafını saran ateş onu adeta bir örtü gibi örterken vahşi hayvanları da öldürür. Thecla'nın olağanüstülüklerle dolu öyküsü böyle devam eder.[34]

Öyküyü kadın sorunu noktasında referans alanlar Thecla'nın eğitim konusunda verdiği mücadeleyle kendi kendisini vaftiz etmesini öne çıkarırlar. O, kadının eğitimin hoş karşılanmadığı bir zamanda kendisine hocalık yapmakta tereddüt gösteren Pavlus'un peşinden giderek dini eğitim

32 Tertullian, "On Baptism", 17, http://www.newadvent.org/fathers/0321.htm

33 Bart d. Ehrman, *Lost Christianities, The Battles for Scripture and the Faiths We Never Knew*, Oxford University Press, New York, 2003, s.33.

34 Bk. "The Acts of Paul and Thecla", tr. Jeremiah Jones, http://www.fordham.edu/halsall/basis/thecla. html (13.10.2008); Dennis Ronald MacDonald, *The Legend and The Apostle, The Battle for Paul in Story and Canon*, Westminster Press, Philadelphia, Pennsylvania, 1983, ss.17 -18; Barth d. Ehrman, *Lost Scriptures, Books that Did Not Make It into New Testament*, Oxford University Press, New York, 2003, ss.113-121; ss.61-76.

alır. Yine kendi vaftizini gerçekleştirerek kadının yerinin önemli olduğunu gösterir. Ancak öykü benzer paganist bazı öykülerle benzerlik taşımaktadır. Ludwig Radermacher, Thecla efsanesinin, Hippolytus efsanesinin yani Phaedra'nın Hippolytus'u iffet yemininden vazgeçirme çabasının anlatıldığı öykünün Hıristiyan uyarlamasından ibaret olduğunu iddia eder. Radermacher, bu öykünün eski Yunan'da MÖ 5. yy.dan beri bilindiğini ve ana tanrıça kültünden izler taşıdığını söyler. Ancak Dennis MacDonald'a göre Thecla'nın öyküsüne bu öyküden daha çok benzeyen yine Yunan mitolojisine ait başka bir efsane yardır. Yaklaşık olarak MÖ 2. yüzyılda derlendiği düşünülen *Hagnodice* adlı bir kadının öyküsüdür. İlk Yunanlı kadın tıpçı olan Hagnodice'nin eğitim konusunda verdiği mücadele Thecla'ya oldukça fazla benzemektedir. Atinalılar, kadınların ve kölelerin tıp eğitimi almalarını, hekimlik öğrenmelerini yasaklamışlardır. Bakire bir genç kız olan Hagnodice, tıp okumayı arzu eder ve tıpkı Thecla'nın Pavlus'u takip etmek için yaptığı gibi yaparak saçlarını keser, erkek elbiseleri giyer ve kendisini erkek gibi göstererek tıp eğitimi almayı başarır. Bir gün doğum sancısı çeken bir kadın getirilir ve kadının doğumuna yardımcı olmak üzere giden Hagnodice'nin kendisine müdahale etmesini, onun erkek olduğu gerekçesiyle reddeder. Bunun üzerine o da giysilerini kaldırarak gerçekte erkek olmadığını kadın olduğunu gösterir. Böylelikle kadının doğumuna müdahil olur. Ancak sırrı ifşa olmuştur. Diğer doktorların hakaretine maruz kalır ve yargılanır. Ancak kadınların muayenesi konusunda rahatlık getirdiği görülünce Atina yasalarında revizyona gidilerek özgür doğan kadınların da tıp eğitimi alabileceklerine karar verilir.[35]

İki öykü dikkat çekici şekilde ortak unsurlar taşımaktadır. Hem Hagnodice hem de Thecla bakiredirler, saçlarını erkek saçı gibi keserler, erkek elbiseleri giyerek erkek hocalardan ders alırlar. Her iki öykünün kahramanı da aile düzenini sarstıkları ve "ev kadını" tiplemesini ortadan kaldırdıkları gerekçesiyle suçlanırlar. Evlenmek ve karşı cinsle ilişkiye girmeyi kabul etme konusunda zorlanırlar. Bu nedenle bazı araştırmacılar Thecla'nın tıpçı kimliği çıkarılıp üzerine ilahi bir kimlik giydirilmiş bir Hagnodice olduğunu iddia ederler.[36] Kuşkusuz öykünün sözlü ve yazılı versiyonları ve bun versiyonların farklı varyasyonları arasında nüanslar bulunması öykünün değerini azaltmamaktadır. Paradoksal bir şekilde

35 MacDonald, *The Legend and the Apostle,* ss.19-20.
36 MacDonald, *The Legend and the Apostle,* s.20.

Pavlus'un kadına yaklaşımından etkilenen ama ondan beklediği desteği bulamayan buna karşın Pavlus'a rağmen Pavlus'la birlikte olarak kendi ayakları üzerinde durmayı; kadın kimliğiyle erkeklerin dünyasında yer edinmenin mücadelesini vermesi açısından önem taşımaktadır. Pavlus'un kadın anlayışının karşısında yeni bir dindar kadın tipinin ortaya çıktığını görüyoruz. Bakirelik gibi ortak noktalar olmakla birlikte Pavlus'un kadın anlayışında kadın erkeğin dizinin dibinde oturmak zorunda olan bir varlıkken "Acts of Paul and Thecla"da ki kadın tipi vaftiz için bile erkeğe ihtiyacı olmayan bir tiptir. Bu yüzden Ruether, öykünün Pavlusçu kilisenin iki farklı formunu ortaya çıkardığını söyler. Ancak ortadaki gerçek kanonik olanın kadını geri plana iten anlayış olmasıdır. Nitekim 1 Timoteyus'daki kadın hakkındaki ifadelerin metnin yazarı tarafından Thecla öyküsünün sözlü formuna bir karşılık olarak yazıldığı iddia edilmektedir.[37]

Gnostikler: Marcion ve Valentinius

Tertullian dışında, "Erkekler kadınları dinlememeli ve onlarla birlikte oturmamalı... bir kadın takdire şayan ya da azizce şeyler söylese bile onlar ufak şeylerdir. Çünkü bir kadının ağzından çıkmışlardır."[38] diyen Origen kadar ilk dönem Hıristiyan tarihinde kadına yaklaşımı konusunda dikkat çeken bir diğer isim de Marcion'dur. Tanrı ve kurtuluş konusundaki farklı yaklaşımları nedeniyle dışlanana ve hakkında reddiyeler yazılan Marcion, kurtuluş ve kadın konusunda da farklı ve olumlu yaklaşımlar sergiler. Yine Marcioncu kiliselerin de kadınlara daha olumlu yaklaştığı ve kadınların kilisede bazı özel dua ritüellerini yerine getirmelerine izin verildiği bilinmektedir. Kötülük sorununa iki yaratıcı düşüncesiyle cevap veren Marcion'a göre bu dünyanın yaratıcısı yasa gönderen, zalim, kahredici bir tanrıdır ve o tanrı sosyal çatışmaların, savaşların, haksızlıkların, şiddetin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bir de İsa'nın bildirdiği sıfatları ve özellikleri tam olarak bilinemeyen Sevgi Tanrısı vardır. Marcion'a göre kurtuluş tam olarak bu dünyanın Tanrısından ve onun eserlerinden uzaklaşmakla mümkündür. Dünyanın Tanrısının yasalarından kurtulmuş toplumda da müntesipler arasında eşitlik söz konusudur.[39]

---

37 Ruether, *Women and Redemption*, ss.41-42; MacDonald, *The Legend and the Apostle*, ss.59-65; Rena Pederson, *The Lost Apostle, Searching for the Truth About Junia*, Jossey-Bass, San Francisco, 2006, ss.61-76.

38 Origen'in bu sözü Pederson, *The Lost Apostle*, s.75'den alıntılanmıştır.

39 Ruether, *Women and Redemption*, s.54; Marcion'un tanrı ve kurtuluş anlayışı konusunda detaylı

Kadınların kurtuluşu sorununa ilk dönem kilisesinden farklı bir şekilde bakan bir başka isim de Valentinius[40] 'dur. Valentinius, Âdem'in düşüşü ve Mesih'te kurtuluşu yüksek ilahi dünyadan uzaklaşma ve onunla yeniden entegre olmanın kozmik öyküsü olarak yeniden yorumlar. Böylelikle Valentinist ekol düşüşü ve kurtuluş mitlerini literal olarak değil alegorik olarak okur.[41]

Tekvin'deki öyküyü yeniden okuyan Valentinius ve Valentincilere göre kozmik otoriteler Âdem'i yaratmaya çalışırlar fakat onu yerden kaldırmaya güç yetiremezler. Yüce Ruh, aşağı gelir ve ona yaşayan bir ruh verir. Âdem'in bir yanından Havva'nın yaratılması ruhsal prensiplerin Âdem'den ayrılmasını ve onda sadece fiziksel kısmın kalmasını ifade eder. Otoriteler bu ilksel çiftin cehaletin daha aşağı dünyasında bilgi ağacının meyvesini yasaklamak suretiyle, onları tuzağa düşürmeye uğraşırlar. Fakat Yüce Ruhsal Prensip Havva'ya bir yılan olarak gelir ve onu kozmik otoritelerin şeytani karakteri ve hakiki ruhsal dünya konusunda eğitir. Havva, bilgi meyvelerini yiyip Âdemle de paylaştıktan sonra "Ruhsal Prensiplerin" çıplaklığı/yalınlığı ortaya çıkar. Haset ve onları çekemeyen otoriteler ilksel çifti bahçeden atar. Onları çalışmanın zorunlu olduğu hayatın içine atmakla

---

bilgi için bk. Şinasi Gündüz, "Sinoplu Marcion'un Gnostik Teolojisi", *Hoşgörü ve İnanç Turizminde Göller Bölgesi Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, Isparta, 2001, ss.131-146.

40 Valentius/Valentinus (MS 100-160) Valentinianizm olarak bilinen erken dönem Hıristiyan Gnostik hareketin lideri. Mısır'da doğan Valentius, İskenderiye'de eğitim görür ve düşüncelerini ilk olarak burada yayar. Hareket ikinci yüzyılda faaliyet gösteren radikal eşitlikçi bir Hıristiyan akım olarak da kabul edilir. Irenaeus'un belirttiğine göre onun ya da takipçilerinin oluşturdukları Hakikat İncili (Gospel of Truth) adlı bir İncil metni vardır. Daha detaylı bilgi için bk. Tertullian, *Against the Valentinians, http://www.newadvent.org/fathers/0314.htm* [23.12.2008]; Irenaeus, *Against Heresies,* I:i,1-3, *Ante-Nicene Fathers*, American Edition by A. Cleveland Coxe,, the Christian Literature Company, Buffalo, 1886, c.1, ss.316-317; G.W. Macrae, "Valentinus", *New Catholic Encyclopedia*, 2nd Edition, Thomson Gale, New York, 2003, c.14, ss.373-374.

41 Valentinci ekolde, kozmik eril ve dişil prensiplerin birliğini içeren yüksek ilahi bir dünya yani Pleroma tanımlanır. Asli çiftler Derinlik ve Sessizliktir. Ondan sonra ise sırasıyla akıl ve hakikat; logos ve hayat; insan ve kilise son olarak da Sophia ya da Hikmet gelir. Otuzuncu Pleroma yaratılır ve onun varlıklarının sonuncusu Sophia ya da Hikmettir. Sophia Valentinian sistemde kozmik Havva'dır. Kozmik Havva, Pleroma'nın hiyerarşik düzenini bozmak suretiyle "bilgi Babası"nı arar ve korku, cehalet, felaket, acı, keder ve nefret gibi kaotik güçlerin açığa çıkmasına neden olur. Böylelikle kaotik güçler, düşmüş kozmosun jenerasyonunun temeli olurlar. Sophia, Pleroma için kendini eski haline getirmek suretiyle düşmüş tutkulardan ayrılır. Fakat gerçek varlığın şimşekleriyle birlikte tutkular kalmaya devam ederler. Bu tutkulardan "güç" Pleroma'yı taklit eden fakat cehalet ve sahtekârlık üzerine kurulu daha aşağı kozmostan şekil alarak varlık kazanır. Gerçek varlığın şimşekleri (ışıkları) fizikte ve bu daha düşük kozmosun ana gövdesinde tuzağa düşürülürler. Ruether, *Women and Redemption,* ss.55-56; Robert McQueen Grant, *Irenaeus of Lyons*, Routledge, London, 1997, ss.21-28; 83-88.

"yöneticiler" Kutsal Ruh'a kendi varlığını adamasının önüne geçmeyi umut ederler.[42]

Valentinci *Philip İncili*'nde Hıristiyan vaftizi fiziksel ve ruhsal bedenin yeniden birleşmesi olarak yorumlanır. Onlara göre Âdem, Havva ondan ayrıldığı için ölümle yüzyüze gelmiştir. Havva Âdem'de kalmaya devam ettiği yani bir bütün oldukları sürece ölüm varlık kazanmayacaktı. Ne zamanki Havva Âdem'den ayrılır o zaman ölüm varlık kazanır. Bu yüzden onlar tekrar bir bütün olurlarsa ölüm de etkisini yitirecektir. Tıpkı Âdem gibi Havva da ayrılık nedeniyle ölümle tanışmıştır. Mesih, bu ayrılığı tamir etmek üzere gelmiştir. Kadın evlilik yoluyla kocasıyla bütünleşir. Evlilik (zifaf odası) bu bütünleşmeyi sağladığı için de artık ayrılamazlar.[43] Böylelikle Valentinciler, kadını kurtuluş konusunda erkekle eşit bir konuma yükseltirler. Zira onlara göre kurtuluşun ana şartı, yukarıda ifade edildiği üzere ayrılığın ortadan kaldırılmasıdır. Erkeğin kadına, kadınınsa erkeğe ihtiyacı vardır. Biri olmadan (ruhsal ya da fiziksel prensipten) diğerinin kendi başına kurtulması imkânsızdır.[44] Yine Valentinci ekolün önemli metinlerinden birisi olan Mecdelli Meryem'in İncilinde (The Gospel of Mary Magdalene) Mecdelli Meryem'in şahsında kadının havarisel otoritesini ortaya koyarlar. Petrus, Meryem'e, İsa'nın onu diğer kadınlardan daha fazla sevdiğini, başkalarıyla paylaşmadığı bilgileri onunla paylaştığını bu yüzden İsa'dan duyduklarını kendilerine aktarmasını ister.[45]

Valentianizmin bu çıkışına karşın genel olarak Mecdelli Meryem İncillerde silik bir kadın figür olarak yer alır. Hatta ondan günahkâr bir kadın olarak söz edilir. Valentianizmin aksine ondan İsa'nın yanındaki en yakın sırdaşı ya da havarisi olarak söz edilmez. İncillere göre İsa'nın havarileri yalnızca erkeklerden müteşekkildir. Dolayısıyla bu durum,

---

42 Grant, *Irenaeus of Lyons*, ss.21-28; 83-88; Ruether, *Women and Redemption*, ss.55-56.

43 *The Gospel of Philip, The Nag Hammadi Library*, çev. Wesley W. Isenberg, http://www.gnosis.org/naghamm/gop.html [23.12.2008];
Valentincilerin evliliğe bakışı konusunda farklı görüşler de bulunmaktadır. Onların metinlerinde evlilik konusunda yer alan ifadelerinin literal anlamları doğrultusunda evliliği bir şart olarak gördüklerini kabul edenler bulunmakla birlikte Micheal Williams gibi bazı araştırmacılar onların ortaçağ Katolik mistikleri gibi cinsel betimlemeleri aktüel evliliğin dışında bir anlamda kullandıklarını, asıl kasıtlarının *"Mesihle göksel evlilik"* olduğunu iddia etmektedirler. Bu konudaki yorumlar için bk. Elaine Pagels, *Adam, Eve, and the Serpent*, Vintage Books, New York, 1989, ss.70-71.

44 Ruether, *Women and Redemption*, ss.55-57.

45 Ehrman, *Lost Scriptures*, ss.35-37; *The Gospel According to Mary Magdalene*, http://www.gnosis.org/library/marygosp.htm [23.12.2008]; *Gospel of Mary of Magdala*, http://www.maryofmagdala.com/GMary_Text/gmary_text.html [23.12.2008].

İncillerin kadına bakışıyla uyumludur. Valentianizmin kurtuluş konusunda kadınla erkeği eşdeğer ölçüde önemli kılan bu görüşüne karşın Augustin, kadının erkeğin gerisinde olduğunu düşünür. Ona göre kadının ikincil konumu, düşüşün bir sonucu değil Tanrı'nın yaratışının doğası gereğidir. Tanrı önce erkeği, sonrada onun bir parçasından kadını yaratmıştır ve bu durum düşüşten öncedir. Yine Augustin'e göre kadın Pavlus'un 1 Korintliler 7:11'de ifade ettiği gibi Tanrı'nın değil erkeğin suretinde yaratılmıştır.[46] Augustin'e göre Tanrı ilk olarak insanı düşünsel bazda (idea of the human) cinsiyetsiz olarak yarattı. Bu yüzden entelektüel anlamda "Tanrı'nın sureti" erkek ve kadın bütün insanlarda bulunur. Fakat insanın aktüel üretiminde erkek ilk olarak kadınsa ondan sonra ve onun bir parçasından yaratılmıştır.[47]

Kadına Olumsuz Bakışın Sorumlusu Olarak Augustin

Augustin'in kadının bir ruha sahip olmadığını düşündüğünü söyleyen Baring ve Cashford, Yunan mitolojisindeki Pandora ile Havva arasında analoji kurarlar. Pandora'da tıpkı Havva gibi, insan için ölümlülüğün ve bütün insanlığa sıkıntı veren tüm rahatsızlıkların suçlusudur. Pandora, Havva gibi "Bütün Canlıların Anası" değildir fakat "kadın ırkının ve dişil türlerin" anasıdır. Zeus da tıpkı Yahve gibi, insan ırkına kadın vasıtasıyla ceza verir. Pandora'nın kötülüğün kutusunu açması öyküsüyle Havva'nın öyküsü arasında benzerlikler bulmak zor değildir. Onlara göre kadının adiliği düşüncesi, asli günah kavramı için paradigmatik bir değer taşıyabilir. Nitekim Tekvin'in dünya resminin, ruhun kadın ve erkek imajları hakkında bize ne söylediğine bakıldığında erkek imajları değerli ve kadın imajları değersiz olduğu görülecektir. Asıl değer, elbette ki, sözüyle gökyüzünü ve yeryüzünü yaratan, her şeyin kendisinden kaynaklandığı Baba Tanrı'dır – yani erkektir–.[48]

Ruether, Baring ve Cashford'un aksine Augustin'in Doğu Kilise Babalarının da etkisinde kalarak genel olarak kadının ruhunun erkektekine benzer bir formda yaratıldığını kabul ettiğini söyler. Bu ilk bakışta Augustin'in kurtuluş konusunda kadının erkekle benzer bir potansiyele sahip olduğu düşüncesini çağrıştırmaktadır. Oysa Augustin'e göre kadın

---

46 Augustine, *The Literal Meaning of Genesis,* 9:3, *Ancient Christian Writers*, John Hammond Taylor (ed.), Newman Press, New York, 1982, ss.73-74, 175-177,298.

47 Ruether, *Women and Redemption*, s.72.

48 Baring - Cashford, *The Myth of the Goddess,* ss.514-520.

Tanrı'nın asli yaratma planının bir parçası olarak erkeğin gerisindedir. Bu nedenle ona göre kadın hiçbir zaman tam olarak erkekle eşdeğer olamaz. Her ne kadar Tekvin'deki öyküde üreme, hamilelik, erkeğin kontrolünde olma gibi hususlar düşüşün bir sonucu ve bir tür ceza gibi ifade edilse de ona göre ilk günah bunların doğal seyrinin dışına çıkarak daha da fenalaşmasını sağlamıştır. Kadın, düşüş olmasa da erkeğin gerisinde olarak ve onun cinsel ve üreme ihtiyaçlarını karşılamak üzere yaratılmıştır.[49] Augustin'in bu yorumuna karşılık Tekvin'in yaratılış öyküsünü değerlendiren bazı araştırmacılar öykünün erkekle kadının eşitliğine işaret ettiğini vurgularlar. Onlara göre Havva Âdem'in liderliğini gönülden isteyerek ve onunla eşitliğini ortaya koyarak kabul etmiştir. Liderlik konusu despotça bir dayatmanın sonucu değildir. Yani Havva Âdem'le eşittir ancak önderliği diğer paydaşına kendi rızasıyla bırakmıştır.[50]

Augustin'e göre kadın ancak erkekle birlikte Tanrı'nın suretinde (*imago Dei*) olabilir. Bu yüzden Tanrı karşısında kadın tek başına bir yere sahip değildir ve Tanrı'nın yüceliğini değil erkeğin yüceliğini temsil eder. Pavlus'un yaklaşımını benimsediğini söyleyen Augustin, Tekvin 1:27'deki "Tanrı insanı kendi suretinde yarattı... İnsanları erkek ve dişi olarak yarattı." ifadesinin Pavlus'un kadının Tanrı'nın suretinde olmadığı"[51] şeklindeki ifadeleriyle tezat olmadığını izah etmeye çalışır. Ona göre Tekvin'de Tanrı öncelikle insanı kendi suretinde yarattığını söylüyor. Sonrasında ise kadın ve erkekten söz ediyor. Tanrı, ilk olarak kadın ve erkek tüm insanlarda bulunan entelektüel anlamda "Tanrı'nın suretine" sahip insan düşüncesini (idea of the human) yaratır. Ancak aktüel anlamda insanın üretimine geçtiğinde ilk olarak erkeği, sonrada onun bir parçasından kadını yaratır.[52] Hem Tekvin'deki Yahvist ve Elohist metinler arasındaki tezatı hem de Pavlus'un yaklaşımındaki farklılığın doğurduğu problemi böylelikle aştığını düşünen Augustin için Tanrı'nın suretinde olan tek olarak "erkek"tir. Kadınsa kendi kocasıyla birlikte Tanrı'nın suretini gösterebilir. Tekvin'deki durum da buna yani birlikteliğe işaret etmektedir. Erkek ve kadından (eşler olarak) beraber söz edildiğinde Tanrı'nın suretindedir denilebilir. Ama tek başına kadın söz konusu olduğunda Tanrı'nın sureti değildir. Ancak Augustin, erkekten tek başına

---

49 Ruether, *Women and Redemption*, ss.4-5.

50 Mary A. Kassian, *Women, Creation and the Fall*, Crossway Books, Illinois, 1990, s.20; Susan T. Foh, *Women and the Word of God*, Presbyterian and Reformed Publishing, NJ Phillipsburg, 1979, s.62.

51 1 Korintliler 11:7.

52 Augustine, *Literal Meaning of Genesis*, IX:5.

söz edildiğinde onun Tanrı'nın sureti olduğunda hiçbir şüphe olmadığını vurgular.[53]

Havva'nın şahsında genel olarak kadınlara olumsuz bir bakış sergileyen Augustin, Âdem ve Havva'nın Tanrı'ya itaat etmek üzere yaratıldığını ancak onların özgür iradelerini Tanrı'ya itaatsizlik için kullandıklarını söyler. Yılanın ayartmalarına ilk olarak kanan Havva'dır. Bunun nedeni ise Augustin'e göre kadının daha düşük bir akla (rasyonaliteye), anlayışa ve "eksik bir ruha" sahip olmasıdır. Onun kolayca kanmasının nedeni budur. 1 Timoteyus 2:14'ü kendisine referans olarak alan Augustin'e göre yüksek bir ruha sahip olan Âdem'e gelince o, kanmamış ya da kandırılamamıştır. Onun itaatsizliği aslında bir kanma değil bilinçlidir. Daha iyinin, doğru olanın farkında olan Âdem bu bilgisine karşın itaatsizlik yapar çünkü Havva'dan ayrılmak istemez. Havva'nın bir başına cennetin dışında kalmaması, ona iyilik yapmak ve sahip çıkmak için onun suçuna ortak olur. Augustin, Havva'nın aldanması düşüşü başlatırken Âdem'in ona uyması mantıki/akli bir eylem olarak sunar. Ancak yine de her ikisi de farklı şekillerde olmakla birlikte kusurludur. Âdem'in kusuru baş kendisi olması ve kadının ona itaat etmesi gerekirken eşinin sözü doğrultusunda hareket etmesidir.[54]

E. Ann Matter, Augustin'in kadın konusundaki yaklaşımlarını eleştirenlerin aksine onun görüşlerini teorik ve pratik olarak ikiye ayırır. Teorik olarak yukarıda ifade ettiğimiz şekilde düşündüğünü söyleyen Matter, pratikte onun hayatında iki kadının çok özel bir yeri olduğunu söyler. Bunlardan birisi annesi Monnica diğeri ise nikâhsız olarak birlikte yaşadığı ve başka bir kızla evleneceği için ayrılmak zorunda olduğu ismini anmadığı kadın. Bu iki kadının dışında "Yeni Havva" olarak nitelendirdiği Meryem'e olağanüstü değer vermesi de dikkat çekmektedir. Ona göre Mesih ideal erkek tipini temsil ederken, Meryem'in Tanrı'ya koşulsuz ve mutlak itaati, Havva'nın cennetteki itaatsizliğinin karşılığı ve bir anlamda onun bozduğunun restore edilmesidir.[55]

---

53 Augustine, *On the Holy Trinity,* XII.vii:10, *The Works of Aurelius Augustine, On The Trinity,* Marcus Dods (ed.), T & T Clark, Edinburg, 1873, c.7, ss.291-292.

54 Augustine, *Literal Meaning of Genesis,* XI:42; Augustine, *City of God,* XIV:11;

55 Matter, "Women", ss.888-889.
Augustin, annesi ve sevdiği kadından *İtiraflar*da özel bilgiler verir. Bk. Augustine, *Confessions of St. Augustine,* The Modern Library, Westminster, 2000, IV.ii.2, VI.xv.25, IX.x.23-27, III.xii.22; Ayrıca annesi Monnica'nın özellikleri ve Augustin üzerindeki etkisine ilişkin bk. Catherina Conybeare, *The Irratainal Augustine,* Oxford University Press, New York – London, 2006, ss.61-138.

Annesi, sevgilisi ve Meryem'e özel değer vermesine karşın genel anlamda kadınları daha düşük seviyedeki insanlar olarak gören Augustin, günahın neden olduğu düşüş sonrasında insanın hem orijinal ölümsüzlüğünü hem de irade özgürlüğünü kaybettiğini düşünür. Günah ve ölüme düşmekle akıl, irade ve arzu asli yerinden çıkarak bozulmuşlardır. Artık cinsel uzuvlar akla itaatin öngörülmesinin önüne geçecektir ve insan aklın yasalarıyla bedenin yasalarının savaş alanı haline gelecektir. Bu yüzden Augustin, cinsel eylemlerin günah olduğunu hem de asli günahının Âdem'den tüm insanlara naklolmasına neden olduğunu düşünür. Cinsel eylemlerden uzak durmak önemlidir. Cinsel eylemlerin günahın naklini sağladığı ve bedenin kanunlarının insan üzerinde hâkimiyetini artırdığını düşünen Augustin, evlilik konusunda biraz yumuşak düşünür. Ona göre üreme ya da çocuk sahibi olmak cennette erkek ve kadının yaratılmasının asli nedenlerinden birisidir. Üreme yaratılışın iyi yönlerindendir. Ancak düşüşle birlikte bu iyi yönde deformasyona uğramış olsa ve günaha bulaşmaksızın cinsel eylemde bulunma imkânı kalmamış olsa bile varolmaya devam eder. Bu yüzden o iyi yönün devamlılığını sağlamak için evlilik içindeki cinsel eyleme çocuk yapma şartı doğrultusunda izin verilmiştir. Ancak evlilikte bile olsa çocuk yapma amacının dışındaki her cinsel eylem ya da korumalı cinsel münasebet bütünüyle günahtır ve zinadan farksızdır.[56]

Pavlus gibi evliliğe kısmi bir onay veren Augustin'e göre kurtuluşun asıl yolu ya da daha yüksek bir hayat için kurtuluş yolu bakire kalmaktır.[57] Yine ona göre kurtuluş, sadece basit olarak doğanın asli durumuna yeniden dönmesi değil aynı zamanda asli durumunda ötesine geçmektir. İlk insanlar günahkâr olmayabilir ve ölmeyebilirlerdi ama kurtulmuş insanlar ölümlü bedenin ve günahı seçme özgürlüğünün üstünde dirileceklerdir. Kadınlar da erkekler gibi dirileceklerdir. Ancak onların üremeyle ilgili cinsel organları/bölgeleri utanç ve mahcubiyetten daha çok şerefle ve övgüyle dolu olacaktır.[58] Augustin, Pavlus'un "...artık ne erkek ne dişi vardır..."[59] ifadesinden hareketle ruhsal hayatta cinsel ayrılığın olmadığını düşünmekle birlikte Ruether'e göre yeryüzündeki hiyerarşiyi savunmaya

---

56 Augustine, *On the Good of Marriage,* X,; *The Excellence of Widowhood,* IX-XI, XXIII-XXVIII, *A Select Library of the Nicene and Post-Nicene Fathers of the Christian Church,* Philip Schaff (ed.), the Christian Literature Company, Buffalo, New York, 1887, s.404, ss.444-445, 450-454.

57 Augustine, *Holy Virginity,* XXVII, V, ss.426,418.

58 Augustine, *City of God,* XXII:17.

59 Galatyalılar 3:27-28.

devam eder. Kısacası her şeye rağmen kurtuluş, kadının tam olarak özgürleşmesini ya da erkekten bağımsız bir kişilik olarak kendi ayakları üzerinde durmasına olanak sağlamamaktadır. Tam tersine Ruether'e göre Augustin, yeryüzü efendilerine itaatinin gerekliliğini iki misline çıkararak öğretir.[60]

Aquinas, Calvin ve Luther

Günümüzün pek çok feminist araştırmacısı tarafından Augustin'in kadın konusundaki düşüncelerini aynen devam ettirmekle suçlanan Thomas Aquinas'a göre de erkeklik ve ruhsallık eşittir. Kadınlar kadın olarak Tanrı'nın imajında olamazlar ya da Mesih erkektir ve erkeklik rasyonelliği, ruhsallığı ve ilahiliği ifade eder. Bu yüzden kadınlar Tanrı'nın imajını ancak cinsellik içermeyen (sex-neutered) bir formda Mesih'te inşa etek suretiyle ihtiva edebilirler.[61]

Aquinas'a göre ruh ölümsüzdür ve bedenden bağımsız olarak varolabilir. Ancak ruh aynı zamanda bedenin bir "form"udur ve yalnızca bir bedenle birleşmek suretiyle varlık kazanarak duyguları ve otoriteyi kullanır. Bu yüzden de beden tek başına eksiktir, tamamlanmamıştır.[62] Bu görüş, Augustin'in insan (homo) olarak kadın ve bedenleşmiş (mulier) olarak kadın ruhu konusundaki yaklaşımıyla da uyum arzeder. Tanrıyla ilişkide cinsel yön içermeyen bir ruh olarak kadın Tanrı'nın imajına sahip olabilir ve Tanrıyla birlikte cennette sonsuz hayatın lezzetlerini tadabilir.[63]

Aquinas, kadını bedensel, iradesel ve entelektüel kapasiteleri eksik varlık olarak tanımlar. Ona göre üreme eyleminde sperm (erkek) form ve aktif güç sağlarken yumurta (dişi) sadece maddeyi sağlar. Normal olarak her sperm (erkek) başka bir erkeği üretir. Kadınlar ise erkek tohumun dişi unsuru (maddeyi) biçimlendirmesi esnasındaki bir eksiklikten kaynaklanır. Sonuç olarak da tamamlanmamış ya da eksik bir varlık olarak kadın oluşur. Aquinas, eksik bir varlık olarak kadının hem kendi kendisini hem de başkalarını yönetemeyeceğini dolayısıyla da sosyal hiyerarşinin biyolojik bir gereklilik olduğunu öne sürer.[64]

---

60 Ruether, *Women and Redemption,* s.77.
61 Ruether, *Women and Redemption,* ss.4-5.
62 Aquinas, *Summa Theologica,* I.75:4-7, http://www.newadvent.org/summa/index.html (02.01.2009).; Bk. Muhammet Tarakçı, *St. Thomas Aquinas,* İz Yayıncılık, İstanbul, 2006, ss.88-91.
63 Ruether, *Women and Redemption,* s.94.
64 Aquinas, *Summa Theologica,* I.95:1.

Kadınlar cinsellikten uzak olarak ruhban hayatı yaşasalar bile geri planda kalmalıdırlar. Aquinas'a göre kadınlar için doğal olarak rahiplikleri (priesthood) engellenmişse de Tanrı, onlara bazı peygamberi armağanlar verebilir. Nitekim Eski Ahit'te bir peygamber kadından (Şallum'un karısı peygamber Hulda)[65] söz edilmektedir. Ancak Tanrı onlara peygambersel armağanlar verse bile bu, onların ikincil durumunu değiştirmez ve kendilerine verilen bu bilgileri halkla paylaşamazlar. Sadece emri altında oldukları erkeklerle paylaşabilirler. Pavlus'un "Kadınların ders verip erkeğe egemen olmasını istemiyorum."[66] sözünü kendisine referans olarak alan Aquinas, kadının kilisede sessiz durmasını ve erkeklerin önüne geçmemesi gerektiğini savunur.[67] İsa'nın dirilişinin ilk şahitlerinin kadınlar olduğunu doğrulayan Aquinas, o kadınların bunu bile kendilerinin halka ilan edemeyeceklerini sadece kendi ev halklarıyla paylaşabileceklerini savunur. Ancak, yine de böylesi olağanüstü bir hadiseye öncelikle kadınların şahit olmalarını cennetteki nihai eşitliğin de bir göstergesi olarak kabul eder. Ona göre Mesih'i çok seven bu kadınlar onun mezara konulması anına da şahitlik etmişler ve havariler orayı terk etmesine karşın onlar terk etmemişler. Bu sadakatleri de ödüllendirilmelerine ve lanetin/günahın yükünün üzerlerinden kalkmasına neden olmuştur.[68]

Kadınların dinsel ayinleri yönetmeleri konusunda Aquinas, kısmen de olsa esnek düşünceye sahiptir. Bazı durumlarda kadınlar otorite kullanmaları hoş karşılanır örneğin kadınlar manastırının baş rahibesi olmalarında bir sakınca bulunmamaktadır.[69] Ona göre erkeklerin olmadığı durumlarda kadınlar vaftiz sakramentini yürütebilirler. Sakramenti yürütecek bir erkek bulunmasına rağmen bu görevi bir kadın icra ederse bu durumda sakramentin tekrarlanması gerekmez. Ancak hem vaftizi yapan kadın hem de buna izin verenler günah işlemiş olurlar.[70] Yine Aquinas'a göre kadınlar rahip takdisi sakramentini alamazlar. Kadınları, köle ve gayrı meşru doğanlarla aynı kategoride değerlendirerek bu sakramenti alamayacaklarına hükmeden Aquinas'a göre bunun nedeni kadınların yaratılışları icabı kölelerin ise sonradan buyruk altına girmiş

---

65 2 Krallar 22:14.
66 1Timoteyus 2:12.
67 Thomas Aquinas, *Summa Theologica, Supplement,* 39:1, http://www.newadvent.org/summa/5039.htm#article5 (02.01.2009).
68 Aquinas, *Summa Theologica,* III.55:1.
69 Aquinas, *Supplement,* 39:1.
70 Aquinas, *Summa Theologica,* III.66:9.

olmalarıdır.[71] Eski Ahit'te anlatılan İsrailoğullarının bir dönem liderliğini üstlenen Lappidot'un karısı Debora[72] 'nın durumunun sorulması üzerine Aquinas, bunun geçici ve zorunlu bir durum olduğunu ve Debora'nın kullandığı otoritenin rahiplik konularında olmadığını söyler.[73]

Debora'nın kadının dinsel liderliği konusunda bir prototip olarak kullanılmasına karşı çıkanlardan birisi de Calvin'dir. Debora örneğine karşı çıkan Calvin, Elçilerin İşleri 21:9'da geçen Filipus'un peygamberlik yaptığı söylenilen dört kızı hakkında ise, onların peygamberlik görevini tam olarak icra edip etmediklerinin kesin olmadığını, Tanrı'nın Ruhu'nun onlara rehberlik edip onları koruyup korumadığının belli olmadığını söyler. Ayrıca kadınların peygamberi bilgilerini sadece ev halkıyla mı paylaştıkları yoksa halka mı anlattıkları konusunda da bir netlik yoktur. Ev halkıyla paylaşmaları konusunda bir problem zaten yoktur ama genele bu bilgilerin aktarımı konusunda onların referans teşkil edemeyeceklerini düşünür.[74] Yeni Ahit'te yer alan önemli kadınlardan olan Priskila ve Akvila isimli kadınlar konusunda yaptığı yorumda da Calvin, aynı görüşlerini devam ettirir. Bu iki kadın, kadınların rehberliği ve eğiticiliklerine ilişkin örnek olarak gösterilmekle birlikte Calvin'e göre onlar eğitim işini evlerinde icra etmişlerdir. Havra'da bazı açıklamalarda bulunan Apollos'u yanlarına alıp evlerine götürmüşler ve evlerinde ona "Tanrı yolunu daha doğru biçimde açıklamışlardır."[75] .

Calvin'e göre Tanrı iki eşit güç yaratmamıştır. Kadın erkekten sonra ve ona itaat etmek üzere yaratılmıştır. Bu yüzden ona göre kadınların yönetici olması yakışıksız ve çirkindir.[76] Kadınların hangi yaşta olurlarsa olsunlar yöneticilikten uzak tutulmaları gerektiğine inanan Calvin'e göre

---

71 Aquinas, *Supplement,* 39:1-5; Yorumlar için bk. Tarakçı, *St. Thomas Aquinas,* s.218.

72 Hakimler 4:1-24, 5:1-31.

Debora: Hakimler kitabında anlatılan öyküsüne göre Lappidot'un karısıdır. Kendisinden peygamber olarak söz edilen Debora, İsrailoğullarının Rabblerinin emrine itaat etmeyerek Kenan kralı Yavin'in egemenliği altında yaşadıkları bir dönemde kavmine yaklaşık kırk yıl liderlik eder. Kendisi ortaya çıkana ve liderliği ele geçirene kadar İsrail'in köylerinin bomboş olduğundan söz eden Debora, kavminin düşmanlarını yenmesini sağlar. Kendilerini esaret altında tutan Kenan kralı Yavin'in en önemli komutanı Sisera, Debora'nın ondan övgüyle söz ettiği bir kadın tarafından öldürülür. Bu komutanın öldürülmesi İsrailoğullarını cesaretlendirir ve o gün kazandıkları zaferle tekrar özgürlüklerine kavuşurlar.

73 Aquinas, *Supplement,* 39:1.

74 John Calvin, *Commentary on Acts,* http://www.ccel.org/ccel/calvin/calcom37.ix.ii.html (20.12.2008).

75 Elçilerin İşleri 18:26; ! Korintliler 16:19; Calvin, *Commentary on Acts.*

76 John Calvin, *Commentary on Corinthians,* http://www.ccel.org/ccel/calvin/calcom39.xxi.v.html (20.12.2008)

kadın inançsızlığa liderlik etmiştir. Ona göre Havva'yı cennette meyveyi yeme arzusundan uzak tutan şey Tanrı'ya olan imanıdır. İman, hem onun kalbini hem de tüm duygularını koruyorken imandan saptıktan sonra kendisiyle birlikte bütün duyguları, bedeninin olduğu kadar ruhunun da bütün bölümleri bozulmuştur.[77]

Kadının liderliği ya da erkek karşısındaki konumu konusunda reform hareketleri döneminde de bir değişiklik olmaz. Luther'e göre Tanrı kadını yaratmamış "inşa etmiştir". Yani Tanrı Havva'yı, Âdem gibi özgün bir varlık olarak yaratmamış; Âdem'in bedeninden aldığı bir parça üzerine inşa etmiştir. Böylelikle Tanrı Havva'nın müstakil bir varlık olmadığını gösterdiği gibi aynı zamanda erkek ve kadının bir bütünün iki parçası olduklarını da göstermiştir. Luther'e göre kadın, her konuda, özellikle çocuk doğurma konusunda erkeğe yardımcı olmak üzere yaratılmıştır. Luther, kadın ve erkeğin bir bütünün parçaları olmaları bakımından eşit olduklarını düşünmekle birlikte kadınların erkekler kadar akıllı olmadığını düşünür. Ona göre Havva, Âdem kadar akıllı olmadığı için kolayca ayartılmıştır. Ayrıca Tanrı da Âdem'le bizzat kendisi konuşması ve onu eğitmesine rağmen Havva'ya Âdem'in öğretmesini istemiş ve direktiflerini onun aracılığıyla iletmiştir. Bu da kadının erkeğe göre daha zayıf olduğunun bir işaretidir. Nitekim bu zayıflığın farkında olan şeytan da Havva'ya yaklaşmıştır.[78] Bu düşüncelerine rağmen Luther, kadını tam olarak aşağılamaz. Hatta ona geleneksel Hıristiyan düşüncesinin ötesinde değer verdiği bile söylenilebilir. Nitekim ona göre kadın Tanrı'nın olağanüstü yaratığıdır. Ama erkekten sonraki en iyidir:

> Havva Tanrı'nın en olağanüstü yaratığı olmakla birlikte yine de o bir kadındı. Çünkü güneş aydan daha üstün, daha mükemmeldir. Bununla birlikte ay da çok mükemmel bir cisimdir. Kadın Tanrı'nın en güzel işi olmasına rağmen yine de o, şeref ve prestij bakımından erkekle eşit değildir."[79]

Kadının erkeğe verilmiş tanrısal armağan olduğunu düşünen Luther'e göre kadın asli günahtaki sorumluluğunun cezasını istemeden de olsa

---

77 John Calvin, *Commentary on Genesis*, Grand Rapids, MI: Christian Classics Ethereal Library, 1999, c.1, ss.76-77 (http://www.ccel.org/ccel/calvin/calcom01.toc.html) (20.12.2008).

78 Luther, *Sermon on Genesis, 1527*, WA XXIV'den aynen aktaran Susan C. Karant-Nunn & Merry E. Wiesner-Hanks, *Luther on Women, A Sourcebook*, Cambridge University Press, New York, 2003, ss.16-25; Luther, "Lectures on Genesis, 1535", *Luther's Works (LW)*, Jaroslav Pelikan (ed.), Concordia Publishing, 1968, c.1, ss.131-132.

79 Luther, "Lectures on Genesis, 1535", *LW 1*, ss.66-69.

çekmek zorundadır. İdare tam olarak kocanındır ve kadın Tanrı'nın emri olduğu için ona itaate mecburdur. Erkek, evi ve devleti yönetir, savaşları idare eder, sahip olduklarını, topraklarını ve bitkilerini bile savunur. Ona göre eş/kadın ise, duvara çakılmış çivi gibi olmak zorundadır; daima evinde oturmalıdır. Tabi kadınların bu durumunun asıl sorumlusu ona göre Havva'dır. Şayet Havva, hakikate bağlı kalmaya devam etse, Tanrı'ya itaatten ayrılmasaydı kadın da erkeğin yönetimi altına girmeyecek idari konularda erkeğin tam olarak yardımcısı ya da bir partneri olacaktı.[80]

Pavlus'un kadınların sessiz olmaları konusundaki talimatını (1 Timoteyus 2:11-12) değerlendiren Luther, kadının sessiz kalmasının anlamının onun kilisede sadece dinleyici olmasını ve öğretmen konumunda olmamasını ifade ettiğini söyler. Ona göre kadınlar insanlar arasında konuşmacı olmamalıdırlar. Kendi evlerinde konuşmalarında bir mahsur olmadığını söylerken onların eğitimden ve halkın dinsel ayinlerini yönetmekten uzak durması gerektiğini ifade eder. Ona göre Pavlus, bir erkeğe ya da onun otoritesine rağmen kadının eğitim almasını yasaklamaktadır. Erkeklerin bulunduğu bir ortamda kadınlar eğitimci olamayacakları ya da eğitim alamayacakları gibi otoriteye de sahip olamazlar. Bu noktada Aquinas'dan farklı düşünmediği görülen Luther, doktrinler hakkında görüş beyan etmek ya da müzakerelerde bulunmak isteyen kadınların bunu evlerinde kocalarıyla yapmalarını öğütler.[81]

Luther, kadının ikincil konumunu asli günaha bağlıyormuş gibi gözükmekle birlikte sıralamanın yaratılışa ait olduğunu düşünür: "Kadın da tıpkı erkek gibi Tanrı'nın bir yaratığı olsa da, erkek kadından daha soyludur. Tanrı için bütün yaratıklar eşit olsa bile onların kendi aralarında eşitsizlik vardır."[82]

Luther açısından kurtuluş, kadının dünyadaki konumunu değiştirmez. İlk yaratılışta Tanrı'nın imajına (kısmen de olsa) sahip olsa da günahın tarihsel durumu ve düşüş onun geri planda kalmasına neden olmuştur. Ancak yine de kadınların kurtuluşu ve kaybettikleri statülerini yeniden kazanmaları için bir açık kapı bırakan Luther'e göre kadınlar, cennette ölümsüz hayatı elde ettiklerinde eşitliği de kazanacaklardır. Dünyada ise kurtuluş, onların mevcut durumlarında bir değişiklik meydana getirmeyecektir.[83]

---

80 Luther, *Luther's Works*, 3:16, c.2, ss.202-203.

81 Luther, *Luther's Works*, Hilton Oswald (ed.), Concordia Publishing House, St. Louis, MO, 1973, c.28, ss.276-277.

82 Luther, *Luther's Works*, c.28, s.16'dan aynen aktaran Ruether, *Women and Redemption*, s.318.

83 Ruether, *Women and Redemption*, ss.121-122.

Bütün bunlarla birlikte bazı araştırmacılar Luther ve Calvin gibi reformist önderlerin kadın konusundaki yaklaşımlarının Ortaçağ dünyasının kadın anlayışını yansıttığını ve teolojik olmaktan çok tarihsel olduğunu düşünmektedirler. Nitekim Luther'in aksine Anabaptistler, zengin fakir, kadın erkek herkesin tam olarak eşitliğine inanmaktadırlar.[84] Yine Kuveykırlar (Quakers) Tanrı'nın kadın ve erkeği eşit olarak kendi suretinde yarattığına ve geleceğin ruhsal hayatı için eşit olarak onları kurtardığına inanırlar.[85]

Elçilerin İşleri'nde son günlere dair anlatılan kısımlarda yer alan Tanrı'nın bütün erkek ve kadınlardan "oğullarım ve kızlarım" diye söz ettiği ve eşit olarak onlara Ruhundan faydalanma imkanı vereceği[86] şeklindeki ifadelerin Luther ve Calvin'in yaklaşımının tersi ve tarihsel olduğunu düşünenlere göre kadın konusundaki olumsuz yaklaşımların kutsal metinlerde bir dayanağı bulunmamaktadır. Oysa yukarıda uzun uzadıya tartıştığımız özellikle Pavlus'a ait olan pek çok ifade kadın karşıtı söylemin dayanağını oluşturmaktadır. Ama yine de Elaine Pagels, Anne Baring, Jules Cashford, R. Radford Ruether gibi pek çok feminist düşünür Hıristiyan dünyadaki kadına dair olumsuz yaklaşımdan birinci derecede Augustin'i sorumlu tutmaktadırlar. Oysa Augustin'in günah keçisi haline getirirken Pavlus'un ve ilk dönem kilisesinin kadına yaklaşımının çok iyi tahlil edilmesi gerekmektedir.

Kadının Kurtuluşu Sorununa Bir Cevap Olarak Feminem Mesih Algısı

Feministlere göre kitabı mukaddes metinlerinin ve sonraki teolojik yansımaların patriarkal doğası Hıristiyan teolojisini güce, kadının sömürülmesine ve istibdada yöneltmiştir. Kutsal metinler erkek egemen yorumdan kurtarılmalı ve kadının gerek toplumdaki ve gerekse kilisedeki gerçek yerine kavuşması sağlanmalıdır. Onlara göre böylelikle Tanrı'nın dişiliği sağlanabilir. Metin geçmişin sosyal penceresinden değil bugünün sosyal penceresinden yorumlandığında baba ve kral olan Tanrı modeli anne, sevgili ve arkadaş olan Tanrıyla yer değiştirecektir.[87]

---

84 Kurt Dahlin, "Women in Ministry: Luther and John Calvin", http://www.thebreakwater.info/Dahlin/luther%20and%20calvin.htm (13.01.2009).

85 Ruether, *Women and Redemption,* s.144.

86 Elçilerin İşleri, 2:16-18.

87 Grant R. Osborne, "Hermeneutics/Interpreting Paul" *Dictionary of Paul and His Letters,* Gerald F. Hawthorne – Ralph P.Martin (eds.), Inter Vasity Press, Illinois & Leicester, 1993, s.390.

Bu anlayışın bir yansıması olarak 1984'de New York'da Episkopal St. John Katedrali, İsa'yı kadın olarak tasvir eden bir çarmıh sergiler. Söz konusu çarmıh üzerinde yer alan kadın – İsa figürü göğüs, kalça ve cinsel organıyla birlikte net olarak gösterilir.[88] Böylelikle Tanrı'nın Oğlu İsa'nın yerini Tanrı'nın kızı İsa alır. Feminist düşünceyi çok açık şekilde yansıtan bu heykel birçok Hıristiyanın tepkisini çekmekle birlikte asıl amaç İsa'ya ya da kiliseye hakaret değil bir anlamda İsa'nın kadın olarak da algılanabileceğini göstermek ve Hıristiyanlıktaki kadının iki binyıllık ikincil konumuna bir itirazdır.

1984'de New York'da sergilenen bu heykel Hıristiyan dünyadaki ilk kadın İsa heykellerinden biri olarak kabul edilmektedir. Çarmıha gerilmiş İsa figürünün bu kadınsı ilk tasviri 1974'de Edwina Sandys tarafından yapılmıştır. "Christa" isimli bu bronz heykel, daha önceleri "Söz insan olup aramızda yaşadı."[89] ifadesindeki insanı hep erkek olarak anlayan pek çok insanı düşündürür. İnkarnasyon, bedenleşme neden erkekte gerçekleşiyor? Kadın ve erkek her ikişini de kapsayamaz mı? Kadında olması neden mümkün değildi? Uyandırdığı sorulara rağmen heykelin teolojik ve tarihsel olarak savunulamaz olduğunu düşünenler de çoğunluktaydı.[90]

Christa heykeli ilk örneklerden olmakla birlikte tek örnek değildir. Leonardo Da Vinci'nin "Son Akşam Yemeği" adlı tablosunun fotoğraf tekniği kullanılarak günümüze uyarlanmış bir versiyonu olan René Cox'un "Yo Mama's Last Supper" adlı çalışması dikkate değerdir. Özel olarak hazırlanan bu fotoğrafta İsa'nın havarileriyle yaptığı son akşam yemeği tasvir edilmektedir. Masada oniki havariyi temsilen oniki erkek vardır. Erkeklerin biri hariç hepsi esmer tenlidir. Masanın tam ortasında İsa'yı temsilen çıplak bir kadın, kolları çarmıhı sembolize etmek üzere iki yana açılmış olarak durmaktadır.[91] Benzer bir diğer çalışma ise Bettina Rheims ve Serge Bramly'in I.N.R.I. adlı çalışmasıdır. 128 fotoğraftan oluşan çalışmanın ana teması İsa'nın son günleri ve kurtuluş düşüncesidir. Seçilen özel modellerle İncillerdeki anlatılar yeniden ama farklı bir perspektifle canlandırılmaya çalışılır. Çarmıhtaki İsa yarı çıplak olarak çarmıha gerilmiş bir kadın tarafından canlandırılır.[92]

---

88 Kassian, *Women, Creation and the Fall*, s.142.

89 Yuhanna 1:14.

90 Julie Clauge, "The Christa: Symbolizing My Humanity and My Pain", *Feminist Theology*, yıl: 2005, c.14, s.1, ss.84-87.

91 http://www.nerve.com/Photography/Cox/Shocking/gallery/YoMamasLastSupper.jpg (20.12.2008).

92 Bk. Bettina Rheims ve Serge Bramly, *I.N.R.I. 2000 Years After...*, Monacelli Press, New York,

Kadın – İsa tasvirlerinden en çarpıcı olanlarından birisi de kuşkusuz Margaret Argyle'nin Bosnalı Krista (Bosnian Christa) isimli çalışmasıdır. 1993'de Bosna'da şiddete ve tecavüze uğrayan kadınların durumuna da dikkat çekmek üzere hazırlanır. Her yıl Paskalya öncesi duygu ve düşünceleri anlatacak bir şeyler yapmak istediğini söyleyen Argyle, 1993 Paskalya'sı öncesi eski Yugoslavya'dan gelen tecavüz haberlerinin kendisini dehşete düşürdüğünü ve böyle bir çalışma yapmak istediğini, amacının cinselliği ön plana çıkarmak olmadığını ifade eder. Resimde kalın siyah bir örtüyle sembolize edilen kadın cinsel organının içinde çarmıha gerilmiş çıplak bir kadın durmaktadır. Kadının yüz silüeti ve görüntüsü çok belirgin değildir. Ayrıca da *James M. Murphy*'nin "Çarmıhtaki Christine (Christine on the Cross)" (1984) çalışmasında olduğu gibi cesur bir duruş sergilemez. Aksine utanmış, sinmiş ve gizlenmeye çalışan bir görüntü ortaya koyar. Bu yüzden de çalışma agresif olmaktan çok sakin olarak değerlendirilir. Argyle, bu çalışmasından sonra kadınlardan uzak olduğunu düşündüğü Tanrı'yı artık uzak olarak görmediğinin ve önceden fazlaca bir anlam ifade etmeyen çarmıhın artık daha fazla anlam kazandığını belirtir.[93]

Bütün bunlar Hıristiyanlığın ilk dönemlerinden beri açık ya da gizli olarak sorulmaya devam eden "İsa Mesih kadınları da kurtaracak mı?" sorusuna Hıristiyan - feminist hareketin kendi dişil İsa Mesih'ini oluşturarak "kurtaracak" cevabını verdiğini göstermektedir.[94] 1972'de Grammy Ödülünü kazanan Helen Reddy yaptığı konuşmada "Tanrıya şükranlarımı sunmalıyım, çünkü O (She) benim için her şeyi mümkün kıldı." ifadesini kullanır. Genel olarak Tanrı için kullanılan eril O (He) zamiri yerine dişil

---

1999; http://www.fashion.at/culture/inri.htm (20.12.2008); http://www.actuphoto.com/files/35305rhein.jpg (20.12.2008).

93 Julie Clauge, "Symbolism and the Power of Art: Female Representations Christ Crucified", *Bodies in Question, Gender, Religion and Text*, Darlene Bird & Yvonne Sherwood (ed.), Ashgate Publishing, Hampshire 2005, ss.41-43; Julie Clauge, "Divine Transgression: the female Christ-form in art" *Critical Quarterly*, 2005, c.47, sayı: 3, ss52-55; Lisa Isherwood, *Introducing Feminist Christologies,* Sheffiled Academic Press, London, 2001, s.103; Natalie K. Watson, *Introducing Feminist Ecclesiology,* , Sheffiled Academic Press, London, 2002, s.41.

94 Kuşkusuz kadının kurtuluşu sorununa sadece sanatsal yaklaşımlarla cevap verildiğini söylemek eksik olacaktır. Thecla gibi kadınların da eğitim alarak teolojik alanda da ön planda olmasını isteyenlerin çabalarından da söz edilmelidir. Kadınları eğitmek amacıyla Emma Willard 1821 yılında Troy Female Seminary'yi, Catherine Beecher ise 1823'de Hartford Female Seminary'yi kurar. Bunların dışında 19. yy.'da gelişen misyoner hareketlerin içerisinde bazı kadınların önde olma çabası sergiledikleri görülmektedir. 1815'de ilk kadın misyoner olarak tayin edilen Charlotte H. White ve yine misyoner olarak Çin'de faaliyet gösteren Lottie Moon buna örnek verilebilir. Antoinette Brown Blackwell teoloji eğitimi alır 1853'de papaz (minister) olarak atanan ilk kadın unvanını alır.

O (She) zamirini tercih eder. Kendisine ödülü kazandıran "Ben kadınım" adlı şarkısında da kadınların güçlülüğüne, yenilmezliğine vurgu yapan Reddy'inin ifadesi Hıristiyan dünyada sürekli geri planda kalan kadının dindar kimliğiyle birlikte öne çıkma çabası olarak yorumlanmaktadır. Kitabı Mukaddes'in erkek egemen bir dile sahip olduğunu düşünen Hıristiyan feminist hareket, babanın klanın en büyük otoritesi olduğu, patriarkal kültür altında yazılmış olan kutsal metinlerin yeniden günümüz diline göre revize edilmesi gerektiğine inanmaktadırlar.[95]

Sonuç

Her ne kadar günümüzdeki bir çok savunmacı Hıristiyan, kutsal metinlerin kadının ikircikliği ve kurtuluşu konusunda olumsuz bir yaklaşım sergilemediğini iddia etse de özellikle Pavlus'un mektuplarında yer alan pek çok ifade kadına olumsuz yaklaşımları destekler niteliktedir. Ancak Pavlus yerine eleştiri oklarının Augustin ve Aquinas gibi kilise babalarına yönelmiş olması sanki onların marjinal bir yorum yaptıkları izlenimini doğurmaktadır. Ancak Augustin, Tertullian, Aquinas ve hatta Luther ve Calvin gibi pek çokları yorumlarını çoğunlukla ya Pavlus'un sözlerine ya da Eski Ahitteki yaratılış öyküsüne dayandırmaktadırlar. Şayet bir sorgulama yapılacaksa başlanılması gereken yer Augustin'den ziyade Pavlus olmalıdır. Pavlus'un bir çelişki gibi duran eşitlik bağlamındaki sözleri de bulunmaktadır. Ki Pavlus savunucuları kendilerine dayanak olarak ısrarla bu ifadeleri göstermektedirler.

Kadın, bütün Hıristiyan tarihi boyunca hep ikincil konumda kalmış ve çoğu zaman kötülükle vasıflandırılmıştır. İncillerde İsa'nın çok yakınında olan kadınlardan söz edilmiş ve İsa'nın çarmıh ve dirilişine şahit olanların yine bu kadınlar olduğu belirtilmiş olmasına rağmen orda bile kadınlar ısrarla geri planda kalmıştır. Kadınların havariliğinden ya da İsa'nın mesajını taşıyıp taşımadıklarından söz edilmemiştir. Çarmıh ve diriliş esnasında İsa'nın yanında olduğu belirtilen Mecdelli Meryem gibi kadınların kanoniklerin aksine apokrif metinlerde yüceltildiği görülmektedir. Yine merkezi kilisede değil Montanistler, Valentinistler ve Gnostikler gibi marjinal gruplarda kadınların ön planda olduğu dikkat çekmektedir. Yine marjinal

---

95 Mary A. Kassian, *The Feminist Gospel, The Movemenet to Unite Feminism with the Church*, Crossway Books Illinois, 1992, ss.135-137; Rosemary Radford Ruether, *Goddesses and the Divine Feminine, A Western Religious History*, University of California Press, California, 2005, ss.73-74.

ve heretik gruplar Hıristiyanlığın ilk dönemlerinden beri kadına karşı daha olumlu bir bakış açısı ortaya koymuşlardır. Mecdelli Meryem ve Thecla gibi geleneksel Hıristiyanlık içinde değer verilmeyen kadın figürler bu gruplar tarafından ısrarla öne çıkarılmışlardır.

Hıristiyan tarihi boyunca kadının kilise hiyerarşisinin dışında tutulması, kurtuluşunun birinci derecede eşine bir anlamda erkeğe bağlı olarak addedilmesi, toplum içerisinde ön planda olmasına müsaade edilmediği gibi söz alıp konuşmasına bile imkan verilmemesi, kilisenin tutumuna karşı reaksiyonların gelişmesine neden olmuştur. Kimilerince mitolojik bir öykü olarak kabul edilse bile Thecla'nın mücadelesi inanan bir kadının birey olarak varolma ve kendi ayakları üzerinde durma çabasıdır. Günümüz feministleri de bu bağlamda olmak üzere inanan Hıristiyan kadın tipini oluşturmaya çalışıyorlar. Kuşkusuz feminizmin kendi doğasından kaynaklanan son derece marjinal ve rijit örnekler ortaya koydukları da bir vakıadır. Kadın cinsel organının ortasında konfigüre edilen Bosnalı Krista da bu örneklerden birisidir.

Hıristiyan teolojisinin kadına bakışında tarihsel şartların etkili olduğunu savunan araştırmacıların iddialarını destekleyen göstergelerden birisi de bugünün Hıristiyan dünyasında kadına yaklaşımda eskiye nazaran ciddi düzeyde iyileşme yaşanıyor olmasıdır. Kuşkusuz bunda da modern dünyadaki siyasal ve sosyal gelişmelerin etkisi büyüktür. Kadının toplum içindeki statüsünde meydana gelen değişimler, iş hayatındaki farklılaşmalar, kırsal yaşamın yerini alan kentli yaşam kadının evin dışında da olabileceğinin ortaya çıkması ve feminizm gibi reaksiyonlar kiliseyi de anlayışında revizyonlar yapmaya zorlamıştır. Geleneksel Hıristiyan düşüncesine mensup insanlar da kutsal metinlerdeki kadına olumlu yaklaşan ifadeleri öne çıkarma ve gerek kutsal metinlerdeki ve gerekse öncü din adamlarının metinlerindeki olumsuz ifadeleri farklı gerekçelerle açıklama ve hazfetme yoluna gitmektedirler.